

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри оперативно-розшукової діяльності та національної безпеки Національної академії внутрішніх справ Шевчука Олександра Олександровича на дисертаційне дослідження Дедушева Іллі Володимировича на тему: «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні», поданого до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. В умовах децентралізації, розпочатої в Україні у 2014–2019 роках, та повномасштабного вторгнення Російської Федерації бюджетний процес на місцевому рівні зазнає суттєвих трансформацій. Статистичні дані свідчать про суттєве зниження частки місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України: з 22–24 % у 2017–2022 роках до 17,8 % у 2023 році та критично низьких 15,7 % у 2024 році. Зазначена тенденція відображає ризики для фіскальної децентралізації та самоврядування територіальних громад. Попри значну увагу науковців до окремих аспектів бюджетного процесу, зокрема у працях М.В. Скуляка, Ю.О. Фоменка, Ю.В. Боднарука, В.Г. Дем'янишина та інших дослідників, низка важливих теоретичних і практичних питань правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні досі залишається недостатньо розробленою. Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах продовження реформи децентралізації влади, розширення фінансової самостійності територіальних громад, зміни механізмів міжбюджетних відносин, а також функціонування системи публічних фінансів в умовах воєнного стану.

Сучасні виклики, пов'язані із забезпеченням фінансової стійкості органів місцевого самоврядування, необхідністю оперативного прийняття бюджетних рішень, ефективного використання бюджетних коштів та посилення контролю за їх витрачанням, обумовлюють потребу в переосмисленні чинних підходів до правового регулювання бюджетного процесу. Крім того, воєнний стан зумовив суттєві зміни в бюджетному законодавстві, що вплинули на порядок складання,

розгляду, затвердження та виконання місцевих бюджетів, а також на повноваження учасників бюджетного процесу.

У науковій літературі відсутнє комплексне дослідження, присвячене системному аналізу правових засад бюджетного процесу на місцевому рівні з урахуванням сучасних трансформацій бюджетного законодавства, практики його застосування та європейських тенденцій розвитку місцевого самоврядування. Потребують подальшого наукового осмислення питання удосконалення правового статусу суб'єктів бюджетного процесу, забезпечення прозорості та підзвітності бюджетної діяльності, підвищення ефективності бюджетного контролю, а також гармонізації національного законодавства із міжнародними стандартами у сфері управління публічними фінансами.

Тому актуальність теми дисертаційного дослідження І.В. Дедушева «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні» не викликає сумнівів. Обрана тема є своєчасною, соціально значущою та відповідає сучасним потребам розвитку фінансово-правової науки і практики публічного управління. Результати дослідження мають важливе значення як для подальшого розвитку теоретичних засад бюджетного права, так і для вдосконалення нормативно-правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні та підвищення ефективності діяльності органів місцевого самоврядування в умовах сучасних суспільно-політичних викликів.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій автора засвідчує логічність, послідовність і внутрішню узгодженість структури дослідження, що забезпечило належне розкриття обраної проблематики та досягнення поставленої мети. Побудова роботи характеризується чітким взаємозв'язком між її окремими структурними елементами, що надало можливість дисертанту коректно визначити мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, а також сформулювати належну методологічну основу для їх реалізації.

Зміст дисертації свідчить про системний підхід автора до вивчення проблем правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні. Послідовність викладення матеріалу забезпечує поступовий перехід від загальнотеоретичних положень до аналізу конкретних правових механізмів та практичних аспектів їх реалізації. Кожен розділ і підрозділ роботи логічно пов'язаний із загальною концепцією дослідження та спрямований на вирішення окремих завдань, сукупність яких забезпечує досягнення поставленої мети.

Аналіз дисертаційної роботи та опублікованих за її тематикою наукових праць автора дозволяє констатувати, що дослідження має комплексний характер, ґрунтується на широкій джерельній базі та відзначається належним рівнем теоретичного опрацювання проблематики. Автором здійснено всебічний аналіз наукових підходів, положень чинного законодавства України, практики його застосування, а також сучасних тенденцій розвитку бюджетних правовідносин у контексті реформування системи місцевого самоврядування та бюджетної децентралізації.

Важливо відзначити, що структура роботи дозволила дисертанту не лише комплексно дослідити теоретико-правові засади бюджетного процесу на місцевому рівні, а й виявити наявні проблеми правового регулювання, сформулювати обґрунтовані висновки та розробити низку пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства і практики його реалізації. Це свідчить про належний рівень наукової організації дослідження, його цілісність, завершеність та відповідність вимогам, що висуваються до дисертаційних робіт такого рівня.

У роботі використано сукупність загальнонаукових та спеціально-правових методів наукового пізнання (логіко-семантичний, діалектичний, порівняльно-правовий, моделювання та прогнозування, документального аналізу), які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних і практичних питань теми дослідження.

Дисертант проаналізував значну кількість джерел (179 найменувань), ґрунтовно вивчив роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу, сформулювати пропозиції та рекомендації з удосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні. Обґрунтованість сформульованих у дисертації висновків забезпечена інформаційними та емпіричними даними: аналітичними звітами Міністерства фінансів України, Державної аудиторської служби України, Державної казначейської служби України, а також результатами опитування 811 респондентів (237 працівників фінансових органів міських рад, 193 співробітників Держаудитслужби України, 46 службових осіб Державної казначейської служби, 196 працівників Національної поліції та 139 працівників Бюро економічної безпеки України).

Результати наукового дослідження викладено в 5 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, та 4 тезах наукових повідомлень на круглому столі й науково-практичних конференціях.

Отже, дисертація І.В. Дедушева «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Дисертація І.В. Дедушева є одним з перших у сучасній вітчизняній науці комплексних досліджень, присвячених правовому регулюванню бюджетного процесу на місцевому рівні з урахуванням умов бюджетної децентралізації та воєнного стану. У роботі сформульовано низку результатів і висновків, що були отримані вперше і мають достатній ступінь наукової новизни.

Зокрема, вперше запропоновано структурно-функціональну модель бюджетного процесу на місцевому рівні, складовими елементами якої визначено мету, завдання, принципи, функції та управлінські дії суб'єктів з огляду на особливості кожної зі стадій процесу; сформульовано комплексний підхід до вдосконалення бюджетного процесу в умовах воєнного стану з розмежуванням

заходів за стадіями; запропоновано імплементацію найкращих світових практик щодо оптимізації бюджетного процесу, зокрема розроблення державних стандартів та поєднання внутрішнього і зовнішнього контролю.

До найбільш вагомих наукових результатів, отриманих дисертантом, належать положення, що мають ознаки наукової новизни та спрямовані на подальший розвиток фінансово-правової науки і вдосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні.

Автором удосконалено доктринальне тлумачення бюджетної політики, яку запропоновано розглядати не лише як складову державної фінансової політики, а як комплексну систему правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення ефективного формування, розподілу та використання бюджетних ресурсів відповідно до стратегічних цілей розвитку держави та територіальних громад. Такий підхід сприяє більш повному розумінню сутності бюджетної політики та її ролі у забезпеченні належного функціонування бюджетної системи України.

Заслужовує на увагу також удосконалення системи принципів бюджетного процесу на місцевому рівні. Автором обґрунтовано необхідність її розширення шляхом включення окремих принципів, вироблених правовою практикою та нормативними підходами Європейського Союзу. Це дозволяє наблизити національну модель бюджетного процесу до європейських стандартів належного врядування, підвищити рівень прозорості, підзвітності, ефективності та результативності управління місцевими фінансами.

Науковий інтерес становить запропонований підхід до вдосконалення організаційної структури місцевого бюджету шляхом його поділу на адміністративний та інвестиційний бюджети. Таке розмежування спрямоване на чіткіше відображення поточних видатків і видатків розвитку, забезпечення прозорості бюджетного планування, підвищення ефективності використання бюджетних коштів та посилення контролю за реалізацією стратегічних програм розвитку територіальних громад.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни здійсненого дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи І. В. Дедушева не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформовано відповідно до отриманих результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання.

Обґрунтованість отриманих результатів також забезпечена емпіричними даними, що охоплюють результати особистих спостережень з використанням власного досвіду автора, а також репрезентативної вибірки опитування респондентів. Отже, результати дисертаційного дослідження І. В. Дедушева, які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають достатній ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності.

Наукові результати та положення, винесені автором на захист, отримано завдяки комплексному використанню загальнонаукових і спеціально-юридичних методів дослідження, що забезпечило належний рівень обґрунтованості сформульованих висновків та пропозицій. Методологічна основа дисертації характеризується системністю та відповідністю предмету дослідження, що дозволило всебічно розкрити проблематику правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні.

Дисертантом використано широкий спектр наукових методів, зокрема діалектичний, системно-структурний, формально-юридичний, історико-правовий, порівняльно-правовий, логіко-семантичний та інші методи наукового пізнання. Їх застосування сприяло комплексному аналізу чинного законодавства, наукових підходів до розуміння бюджетного процесу, практики діяльності органів місцевого самоврядування та сучасних тенденцій розвитку бюджетних правовідносин. Водночас використання порівняльно-правового методу дозволило врахувати позитивний зарубіжний досвід і європейські стандарти у сфері управління місцевими фінансами.

Важливою перевагою дослідження є його належна емпірична база, яка включає нормативно-правові акти України, міжнародні документи, акти Європейського Союзу, матеріали правозастосовної практики, статистичні дані, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, що забезпечує достовірність отриманих результатів та об'єктивність сформульованих висновків. Такий підхід дозволив автору не обмежуватися виключно теоретичним аналізом проблематики, а здійснити її дослідження з урахуванням сучасних потреб практики бюджетної діяльності на місцевому рівні.

Слід відзначити, що постановка завдань дослідження, визначення його мети, об'єкта та предмета відзначаються чіткістю, логічністю та методологічною виваженістю. Усі структурні елементи наукового апарату взаємопов'язані між собою та відповідають обраній темі дисертації. Сформульовані завдання є достатніми для досягнення поставленої мети та повного розкриття предмета дослідження, а їх зміст знаходить належне відображення у структурі роботи та результатах проведеного наукового пошуку.

Аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що автором успішно виконано поставлені завдання, послідовно розкрито всі аспекти заявленої проблематики та досягнуто мети дослідження. Отримані результати характеризуються внутрішньою логічною завершеністю, науковою обґрунтованістю та практичною значущістю.

Сформульовані висновки впливають із проведеного дослідження, є аргументованими та переконливими, а запропоновані рекомендації можуть бути використані у нормотворчій діяльності, правозастосовній практиці, а також у подальших наукових дослідженнях у сфері фінансового права та бюджетного процесу. Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження.

Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

науково-дослідній роботі – для подальших наукових досліджень проблем правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні (акт Національної академії внутрішніх справ від 24.11.2025 р. № 525-нд);

практичній діяльності – для розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів, підготовки рекомендацій щодо профільних проєктів з питань соціального й економічного розвитку, міських цільових програм, бюджету та звітів про його виконання (акт впровадження Постійної комісії Київської міської Ради від 29.07.2025 р. № 08/280-544 вих);

освітньому процесі – для підготовки підручників, лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій з курсів фінансового права, податкового права, економічної безпеки (акт Національної академії внутрішніх справ від 24.11.2025 р. № 524-оп).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому.

Дисертація І. В. Дедушева викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, які охоплюють дев'ять підрозділів, висновки, список використаних джерел і додатки.

Повний обсяг дисертації становить 208 сторінок. Список використаних джерел включає 179 найменувань та розміщений на 18 сторінках, додатки розташовано на 19 сторінках.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувача.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, схарактеризовано ступінь наукової розробленості, визначено мету дослідження, окреслено завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет, описано методи пізнання та емпіричну базу, аргументовано наукову новизну отриманих результатів.

У розділі 1 «Теоретико-методологічні засади дослідження правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні» здійснено аналіз бюджетної політики як об'єкта правового регулювання, охарактеризовано чотири етапи становлення та розвитку бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні, досліджено зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів, зокрема поділ бюджету на адміністративний та інвестиційний.

У розділі 2 «Реалізація бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні» заслуговує на увагу запропонована автором структурно-функціональна модель бюджетного процесу, система суб'єктів з їх класифікацією на тих, що безпосередньо та опосередковано впливають на бюджетний процес, а також аналіз нормативно-правового забезпечення процесу з урахуванням змін, внесених в умовах воєнного стану.

У розділі 3 «Шляхи вдосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні» запропоновано напрями вдосконалення правового регулювання, розглянуто особливості гармонізації інституційного забезпечення зі стандартами ЄС, визначено специфіку протидії порушенням у бюджетному процесі на місцевому рівні.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано висновки, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація І.В. Дєдушева відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – формування засад правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в умовах бюджетної децентралізації та воєнного стану.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці.

Отримані результати дисертаційного дослідження І.В. Дєдушева «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні» може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом, а також у нормотворчій діяльності органів місцевого самоврядування.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Загалом, позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. Дисертант пропонує поділ місцевого бюджету на адміністративний та інвестиційний як один з напрямів удосконалення (підрозділ 3.1). Водночас не розкрито механізм практичної реалізації такого поділу в чинній бюджетній системі України, зокрема щодо необхідних змін до Бюджетного кодексу України та розподілу джерел доходів між двома видами бюджету в умовах обмежених фінансових ресурсів. Прохання уточнити пріоритетність та поетапність реалізації цієї пропозиції.

2. У підрозділі 3.2 «Гармонізація інституційного забезпечення бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні зі стандартами Європейського Союзу» розглянуто структурні та інфраструктурні інституції, однак не визначено пріоритетності заходів гармонізації та не оцінено їх ресурсної спроможності. Пропонуємо під час захисту надати роз'яснення щодо критеріїв черговості запроваджуваних кроків та можливих перешкод у процесі їх реалізації з урахуванням реалій сьогодення.

Ці зауваження та побажання є рекомендаційними, загалом не позначаються на позитивній оцінці дисертації та спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення дисертаційного дослідження І. В. Дедушева, а також його наукових публікацій, оприлюднених за тематикою роботи, фактів порушення принципів академічної доброчесності не виявлено. Аналіз змісту дисертації дає підстави констатувати належний рівень академічної культури автора, коректне використання наукових джерел, дотримання вимог щодо цитування та посилання на використані праці інших дослідників. Наведені у роботі наукові положення, висновки та рекомендації мають самостійний характер, є результатом власного наукового пошуку здобувача та належним чином аргументовані.

Ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів дослідження під час ознайомлення з дисертацією та науковим доробком автора не встановлено. Викладений матеріал характеризується цілісністю, внутрішньою логікою та авторським підходом до вирішення поставлених наукових завдань. Результати дослідження узгоджуються зі змістом опублікованих праць здобувача, що свідчить про належний рівень апробації основних положень дисертації та послідовність їх наукового опрацювання.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація І. В. Дедушева «Правове регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні», подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм змістом, одержаними науковими результатами, актуальністю, новизною та

іншими ознаками є самостійною завершеною науковою роботою, що містить суттєві положення для вдосконалення правового регулювання бюджетного процесу на місцевому рівні в Україні.

За своїм змістом дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Ілля Володимирович Дедушев – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

**Професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності та
національної безпеки НАВС
кандидат юридичних наук, доцент**

Олександр ШЕВЧУК
*Згідно з рішенням
професійної ради
ВІДАЛЕННЯ РОБОТИ З
ПОСТІЙНИМ СЛІДОМ В ДІЛІ
НА ПОГОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ*
